

K problematice vztahu marxistické sociologie a společenské praxe*

FRANTIŠEK ZICH

Smysl vědeckého poznání je naplňován jeho využitím ve společenské praxi. Je tedy vždy v té či oné míře podřízeno řešení aktuálních i dlouhodobých problémů rozvoje lidské společnosti. Tato teze platí o všech společenských vědách, zvláště naléhavě se dotýká otázek využívání sociologického poznání v řízení společnosti. Problematika vstupu sociologických poznatků do praxe je velmi složitá. Všeobecně se soudí, že informace sociologického charakteru nejsou, přes svou evidentní důležitost, dostatečně využívány, či dokonce nejsou ze strany řídicích pracovníků ani požadovány. Příčiny tohoto stavu jsou různé. Mohou jimi být nejen nedořešené metodologické otázky, neadekvátnost závěrů, forma sdělení atd., ale také nepochopení, nezájem či dezinterpretace poznatků. Příčiny gnozeologického a sociálního charakteru se v konkrétních situacích prostupují a vytvářejí celkové nepříliš příznivé vědomí o potřebnosti sociologie v naší společnosti.

Domnívám se, že toto tvrzení platí přesto, že význam sociologických přístupů je často prezentován jak v odborných a populárních publikacích, tak v rozhovorech s řídicími pracovníky. Faktické využívání poznatků sociologického charakteru v řízení je ve skutečnosti, mírně řečeno, velmi nesystematické. Proto se setkáváme často s tím, že mnozí sociologové jsou nespokojeni s využitím výsledků své práce, někteří i rezignují a podřizují svoje pracovní zaměření přinejmenším problematičtým pragmatickým zájmům.

Přitom jsou v naší řídicí praxi procesy, jež se nemohou obejít bez sociologických informací, aniž by tím trpěla preciznost řídicího rozhodování a byly vyloučeny problematičké důsledky. Nedomnívám se, že sociologické přístupy k společenské realitě a poznatky sociologického charakteru jsou rozhodujícím, či dokonce jediným informačním zdrojem pro společenské řízení. Požadavek komplexnosti řízení, který s naléhavostí zdůraznil již XV. sjezd KSČ, může však být naplněn jen komplexností informační báze řídicího rozhodování.

Problematika efektivního vstupu sociologických poznatků do řídicí praxe není tedy nová, je u nás již dlouho diskutována, ale zpravidla z poněkud platonických pozic. Správně uvádí například K. Rychtařík, že rozhodující pro prohloubení intenzity využívání sociologického poznání v praxi je především angažovanost samotného sociologa, jeho schopnost pochopit složitost a velikost zápasů za revoluční přestavbu světa [Rychtařík 1980: 354 an.]. Tato angažovanost má různé roviny a nemůže být v praxi vyčerpána proklamativním prohlášením, nebo takzvanou angažovanou pasáží v projektu výzkumu, či jiným podobným formálním způsobem. Předpoklady vstupu sociologického poznání do řídicí praxe se vytvářejí v celém procesu sociologického bádání, na každém kroku výzkumného procesu; ne pouze jednou výzkumnou akcí, ale v celém komplexně pojatém rozvoji marxistické sociologie.

* Rozšířená verze příspěvku předneseného na semináři *Vztah teorie a empirie ve výzkumné praxi* v Alšovicích 1980.

V této úvaze se chci zaměřit na některé okolnosti, které ovlivňují využívání sociologie v řízení a jimiž je třeba se dále systematicky zabývat v oblasti rozvoje metodologie a teorie marxistické sociologie. Obecně je možno říci, že jde o problematiku *vztahu marxistické sociologické teorie a společenské praxe*.

V naší sociologické práci existuje v tomto ohledu ještě příliš mnoho nejjasností a nevyřešených otázek. Metodologická sociologická literatura se tradičně soustřeďuje spíše na otázky vztahu teorie a empirie, přičemž jsou poněkud zanedbány vlastní „sociologické aspekty a souvislosti“ sociologického poznání. Propracování metod správného řešení vztahu teorie a empirie v sociologickém bádání je bezesporu důležité, je však pouze jedním z předpokladů využitelnosti poznání v praxi. Řešení vztahu teorie a empirie v jednotlivých fázích sociologického výzkumu musí dále respektovat požadavek praktického vyústění, což jinými slovy znamená respektovat vztah a funkci výchozí teorie řízení společnosti.

Pozornost, která byla v naší literatuře v sedmdesátých letech věnována gnozeologické problematice, je pochopitelná. Byla vyvolána přeceněním poznávacích možností sociologického výzkumu, empiristickými a pozitivistickými deformacemi, jimiž prošla sociologická metodologie v letech šedesátých. Kritika těchto deformací [Urbánek 1971] přispěla rozhodujícím způsobem k prohloubení poznávacích možností sociologického výzkumu, k odstranění nejhrubších projevů empirismu a diletantismu, přinesla propracování základních principů vědecké metodologie a jejich prosazení do vědomí většiny sociologů. To vše přispělo k pozitivnímu rozvoji marxistické sociologie a odhalení řady zajímavých a využitelných poznatků o společnosti. V tomto ohledu byla tedy práce v oblasti sociologie v sedmdesátých letech úspěšná. Patrně mylně jsme se však domnívali, že důsledné objasnění principů marxistické metodologie sociologického výzkumu v rovině vztahu teorie – empirie je dostačující pro efektivnější vstup sociologického poznání do praxe. Je v tomto ohledu pouze jednou nutnou, nikoli však dostačující podmínkou. Navíc tato metodologie musí ve výzkumu skutečně „fungovat“, musí být osvojena na každém kroku, v každé výzkumné metodě. Tedy ne pouze jen jako východisko, pravidlo, ale také jako součást nástrojů poznání, včetně úkolů při interpretaci výsledků a formulaci závěrů pro praxi. Soudím, že hlavní příčiny nedostatečného využívání sociologického poznání v řídicí práci a s tím spojená i relativně malá prestiž sociologie tkví:

1. v nedůsledném dodržování metodologických principů marxistické sociologie ve všech etapách výzkumu;
2. v nedostatečné pozornosti důslednému rozpracování teorie (nebo kvaziteorie) výzkumného problému, což vede k jevu, který můžeme označit jako empirismus;
3. v neujasněnosti vztahu sociologické teorie a společenské praxe, a to zvláště z hlediska relací různých rovin výstavby teorie sociologie a adekvátních rovin řízení sociálních procesů;
4. v neujasněnosti forem komunikace a výstupu sociologického poznání do řídicí sféry;
5. v oblasti vlastní řídicí sféry – v podcenění, či nedocenění společenskovědního poznání pro řídicí procesy, tedy z tohoto hlediska v jistě neadekvátní kvalifikaci řídicích pracovníků.

Všechny tyto problémy mají dva společné rysy.

Prvý spočívá v nerespektování dialektiky vztahu obecné teorie společenského vývoje a teorie výzkumného problému. Můžeme jej jinými slovy uvést jako nerespektování požadavku nutné korespondence mezi pojmy, kategoriemi a zákony obecné teorie a pojmy, kategoriemi a hypotézami, jimiž je vyjádřen výzkumný problém.

Druhý společný jmenovatel výše uvedených příčin nedostatečného využívání sociologických poznatků v praxi můžeme označit jako „mýtus přímého informačního významu sociologických informací pro řízení“. Tento mýtus je spojen s představami o jakémsi sociálním inženýrství, které by měla sociologie ve společnosti plnit. Existuje jak v povědomí některých sociologů, tak – a mnohem silněji – v povědomí řídicích pracovníků. Očekává se bezprostřední využitelnost dat a závěrů získaných výzkumem pro řídicí rozhodování, aniž se bere v úvahu nezbytnost vzájemné komplementarity sociologických informací ve vztahu k informacím ekonomickým, technickým, demografickým atd.

V dalším se pokusím podrobněji rozebrat tyto problémy a jejich souvislosti.

Podmínka nutné korespondence „teorie“ výzkumného problému s obecnou teorií společenského vývoje

V odborné literatuře i ve výzkumné praxi se dostatečně zdůrazňuje význam obecné společenskovední teorie pro řešení výzkumného problému. Pro marxistický sociologický výzkum je tato teorie tvořena hlavně dialektickým a historickým materialismem, vědeckým komunismem a marxistickou politickou ekonomikou. Setkáváme se však zpravidla s rozpracováním těchto koncepcí jako metodologických východisek konkrétních výzkumů, zatímco meritorní obsah této teorie (hlavně však historického materialismu) nebývá reflektován. Poukazuje se přitom na obecnost kategoriální a pojmové vybavenosti těchto teorií a z toho plynoucí obtížnost přímé operacionalizace do příslušných rovin konkrétních výzkumů. To je zřejmě také jeden z důvodů, proč je historický materialismus pokládán některými autory jen za metodologické filozofické východisko sociologického zkoumání společnosti. Tak K. Rychtařík píše: „Historický materialismus je obecnou filozofickou teorií a metodologií sociálního poznání všech společenských věd. Vyzbrojuje nás znalostí nejobecnějších zákonitostí vývoje společnosti, je neoddělitelnou součástí marxisticko-leninské filozofie, zkoumající vztah společenského vědomí a společenského bytí.“ Dále uvádí, že sociologie ve vztahu k filozofii je speciální věda [Rychtařík 1980: 359].

Historický materialismus v tomto pojetí je chápán výlučně jako filozofie, ačkoliv nás také „vyzbrojuje znalostí nejobecnějších zákonitostí vývoje společnosti“, tedy zákonitostí sociologickou. Je otázka, zda v důsledku redukce historického materialismu v podstatě jen na světonázorovou funkci se neoslabují možnosti jeho působení v oblasti sociologického bádání. V žádném případě přitom nepodceňuji světonázorový význam filozofie. Jde mi však o to, že historický materialismus vedle svého bezesporného filozofického, světonázorového obsahu je také obecnou (nejobecnější) teorií společenského vývoje. A jako taková teorie vystupuje vůči konkrétnímu sociologickému výzkumu nejen jako metodologický základ, ale i jako meritorní teorie. V případě nerespektování této skutečnosti vyvstává řada otázek: Která obecná teorie je základem pro konkrétní sociologický výzkum, jakými pojmy, kategoriemi, zákony je tvořena? Lze vůbec v takovém případě zajistit věcné respektování metodologických prin-

cípů materialistické dialektiky v konkrétním sociologickém zkoumání? Lze vůbec oddělit metodologickou a meritorní stránku společenských teorií? apod.

Obtížnost přímého používání pojmů a kategorií historického materialismu v konkrétním výzkumu vede k tomu, že se rozpracovává především metodologická stránka korespondence mezi obecnou teorií a „teorií“ výzkumného problému. Jsou formulovány metodologické principy přístupu k sociálním jevům (problémům), které mají v dalším fungovat jako určité návody či meze vytyčující pravidla stanovení výzkumných hypotéz, technik, zpracování dat, interpretace atd. Význam těchto principů, které tvoří současně určitá kritéria vědeckosti výzkumné činnosti, je nesporný [Zich 1976: 69]. Metodologické principy mohou však být důsledně dodrženy jen za předpokladu současné obsahové korespondence mezi základními pojmy a kategoriemi obecné teorie a pojmy „teorie“ zkoumaného problému. Je možno říci, že samy metodologické direktivy vyžadují zcela určité pojmy a jejich obsah. Právě v této rovině bývají výzkumné akce často deformovány, metodologické principy jsou uváděny jako východiska, ale nekorespondují s faktickým obsahem relevantních pojmů.

Vtah mezi obecně vědní teorií společnosti a „teorií“ výzkumného problému má tedy dva aspekty: metodologický a meritorně obsahový, které tvoří dialektickou jednotu a nelze je násilně oddělovat, aniž se tím dopustíme deformace poznávacího procesu. Deformace tohoto druhu jsou dosti běžné, projevují se ve voluntarismu při formulaci výzkumných úkolů, hypotéz a cílů a ve svých důsledcích vedou k popisnosti a obtížnému využití poznatků ve společenské praxi. Současně je, domnívám se, z uvedeného zřejmé, že nelze od sebe oddělovat metodologický a meritorně obsahový aspekt kategorií a pojmů historického materialismu, že tedy je správně tuto vědu chápat jako filozoficko-sociologickou. Oba aspekty se vzájemně doplňují. Jejich jednotu a vzájemnou souvislost velmi dobře vysvětluje ve své knize M. N. Rutkevič prostřednictvím analýzy struktury marxisticko-leninské sociologie.(1)

Obtížnost metodologického i meritorně obsahového rozpracování historického materialismu do roviny konkrétních sociologických výzkumů vede k závěru, že použití obecných pojmů a kategorií nemůže být přímé, že je nutno je zprostředkovat teoriemi nižšího (díličího) stupně obecnosti. S tímto názorem je možné souhlasit. Představuje v současné době jeden z nejvážnějších úkolů rozvoje marxistické sociologie. Jeho řešení je podle mého soudu možné jen při současném propracování jeho různých rovin, jimiž jsou například i vztah teorie – empirie, rozvoj úsekových sociologií prostřednictvím zobecňování poznatků a tvorby úsekových sociologických teorií, metodologická a obsahová analýza obecných pojmů, výzkum vztahu sociologie a ostatních marxistických vědních disciplín atd. Za rozhodující však pokládám neustálou konfrontaci sociologického poznání získaného na všech rovinách její výstavby (empirické údaje, poznatky, díličí teorie, hypotézy atd.) s praxí výstavby socialistické společnosti. Přitom nelze zapomínat na to, že využitelné jsou především takové poznatky, které byly získány ve výzkumech, jejichž díličí „teorie“ je v souladu s obecnou teorií společnosti, v jejíž intencích je společnost řízena.

Stupeň obsahové korespondence pojmů různých úrovní závisí na složitosti výzkumného problému a na cílech konkrétního výzkumu. Díličí výzkumné akce

(1) Uvádí, že obecnou marxistickou sociologickou teorií je historický materialismus, který je současně chápán jako nejdůležitější část marxistické filozofie [Rutkevič 1980: 37].

orientované na zjištění stavu či klasifikaci jevů se často obejdou bez rozpracování celého složitého řetězce pojmů, bez analýzy problému z teoretického hlediska. Interpretace a zobecnění těchto dat však nezbytně musí být provázeny teoretickou analýzou obsahové korespondence pojmů. Pokud jde o výzkumy, které usilují o příčinnou explanaci sociálních jevů, odhalení vývojových zákonitostí či o predikci vývoje určitého jevu, je takováto analýza nezbytná již v prvé etapě výzkumu.

Výzkumný problém je nutné posuzovat také z hlediska jeho dosavadní teoretické reflexe, tj. z hlediska dosaženého stupně jeho poznání. Význam teoretického zpracování je dokonce nutno pokládat za jednu z nejdůležitějších podmínek při řešení všech náročnějších výzkumných problémů. Pojem teorie sám o sobě však je ve společenskovědní oblasti chápán různě. Můžeme se setkat s vymezením teorie jako zobecněného poznání, aniž se blíže definují kritéria či původ tohoto zobecnění. Jiné vymezení přikládá teorii určité funkce. Nejpríjemnější se mi jeví definice: „... systém zobecněného poznání (pojmu, výroků, zákonů) umožňující vysvětlení či předvídání (predikci) určitých stránek nebo jevů skutečnosti, logická konstrukce, s jejíž pomocí se ze základních principů vyvozují důsledky, respektive nové pojmy, výroky, poznatky či zákony.“ [Malý encykl. slovník 1972: 1238]

„Teorii“ výzkumného problému chápeme jako jistý stupeň ucelené dílčí teoretické koncepce. Přičemž problém má jednak stránku gnozeologickou, jednak předmětnou. „Předmětná stránka problému sociologického výzkumu je určitý sociální rozpor, který si vyžaduje organizovat cílevědomou činnost zaměřenou na jeho odstranění, nebo na výběr jedné z možných alternativ sociálního rozvoje.“ [Jadov 1977: 58, 59] Z gnozeologického hlediska pak výzkumný problém „vystupuje... jako stav poznání o neznalosti, tj. jako vyjádření potřeby zkoumat určitou oblast sociálního života...“ [tamtéž]. Při formování výzkumného problému se badatel tedy vždy opírá o dosažený stupeň poznání, jenž je vyjádřen určitými pojmy (kategoriemi) a hypotézami.

Řešení obsahové korespondence mezi pojmy obecné a dílčí teorie (či hypotetické konstrukce konkrétního výzkumu) nemůže být úspěšné, je-li prováděno pouze formálně logickou operacionalizací. Operacionalizace, podobně jako dekompozice pojmů, je nutný výzkumný krok, je však dílčí metodou ve vztahu k řešení obsahové korespondence pojmů. Ta představuje složitou metodu, v níž je problém, vyjádřený v určitém „jazyce“, postupně posuzován nejen z hlediska vztahu teorie – empirie, ale především z hlediska vztahu teorie – praxe. To znamená, že obsah pojmů (kategorií), jimiž je popsán výzkumný problém a jež tvoří více či méně konzistentní teorii problému, je konfrontován s významem, vypovídací hodnotou, kterou má pro praxi. Konfrontace musí vést k odhalení dialektických souvislostí pojmové a kategoriální výstavby různých rovin sociologické teorie.

Tuto úvahu můžeme uspořádat do následujících otázek, jež by měly být zodpovězeny před každým výzkumem, nebo jako první etapa výzkumu:

1. Má problém, jenž má být předmětem výzkumu, svoji vlastní teorii?

a) Má-li tuto teorii, na jakém stupni ucelenosti je konstituována, jak je možno ji využít k explanaci problému, proč je vůbec kladen výzkumný problém jako řešitelný empirickou cestou?

b) Nemá-li tuto teorii, je možno vyslovit alespoň hypotetickou teoretickou koncepci; na základě jakých obecnějších teoretických koncepcí je možno tuto hypotetickou teorii konstituovat?

2. V jakém vztahu (co vypovídá) je teorie výzkumného problému k společenské praxi?

a) Je tato teorie předmětem realizace (nástrojem řízení určité společenské sféry, procesu)?

b) Je-li nástrojem řízení, nakolik je ve shodě s reálným průběhem řízeného procesu?

3. V jakém vztahu je teorie výzkumného problému k obecné teorii společenského vývoje, jíž je společnost řízena?

a) Jakými pojmy (kategoriemi) je vyjádřena teorie výzkumného problému a v jakém vztahu jsou tyto pojmy k obecné teorii společenského vývoje (jde o soulad či nesoulad)?

b) Není-li možno korespondenci posoudit (jde-li o nesoulad), vyplývá to z toho, že:

- jde o zcela nový jev (problém) zatím nevyjádřený dostatečně exaktně teoreticky,
- obecná teorie je v tomto směru nepropracovaná,
- teorie výzkumného problému je koncipována z jiných obecně teoretických pozic, než je oficiální teoretická koncepce společenského vývoje?

Analýza výzkumného problému z hlediska výše uvedených otázek umožňuje ujasnit a prohloubit obsahovou korespondenci mezi obecnou a dílčí (pracovní) „teorií“. Tato analýza musí respektovat metodologické principy marxistické sociologie. Jde o zachování obsahové a metodologické funkce obecné teorie společenského vývoje a respektování materialistické dialektiky jako obecné metodologie všech společenských věd.

Problém vztahu sociologického poznání a řízení společnosti

Výše jsem uvedl, že společným jmenovatelem současných problémů v oblasti metodologie, provádění a využívání výsledků sociologických výzkumů je jejich jisté přeceňování. Tento „mýtus přímého vlivu“ je používán zvláště při hodnocení oboru jako celku v podobě otázky: „Co nového nám tedy sociologické výzkumy pro praxi přinášejí?“ Výsledky sociologického bádání však podle mého soudu vzhledem k svému charakteru nemohou mít vždy přímý vliv na řídicí procesy. Vyplývá to z faktu, že jde o poznatky, jež jsou v jistém smyslu důležitější ve vztahu k ekonomickým či politickým informacím.

Sociologie funguje ve společnosti jako relativně samostatný ucelený systém poznání, a proto se její vstup do řídicích procesů nerealizuje jen parciálními poznatky, ale celým jejím komplexem, na různých rovinách řízení. Řídicí procesy se opírají o různé informační zdroje. Nemá-li být řízení společnosti praktičtější, a tedy vystavené nebezpečí častých poruch, musí se při řešení koncepčních otázek opírat o vědeckou teorii společnosti. (Výše jsme tuto teorii charakterizovali a ukázali na význam obsahové korespondence konkrétních výzkumů s touto teorií.) Stejně tak nemohou řídicí procesy fungovat bez aktuálních informací o stavu společnosti, o reálných možnostech atp. K úspěšnému řízení je nezbytná jak teoretická, tak konkrétně aktuální informace. Zdrojem teoretické

informace je především věda. Aktuální informace je pak tvořena rutinními systémy informací (statistika, hlášení ap.), zkušenostními informacemi lidí a různými dodatečnými informacemi (včetně sociologických výzkumů). Právě tyto skutečnosti jsou určující pro pochopení, jaké místo zaujímá sociologické poznání v řídicích procesech.

Funkce sociologického poznání se naplňují ve všech rovinách řídicího procesu za určitých předpokladů. Jsou to na jedné straně vysoká a funkční kvalifikace řídicích pracovníků a na straně druhé vysoká vědecká úroveň sociologické produkce. V obou směrech, jak již bylo uvedeno, existují v našich podmínkách značné rezervy.

Jednou z cest jak prohloubit vypovídací hodnotu sociologie a její použitelnost v řízení vidím v systematické práci v oblasti rutinních informačních zdrojů. Informace tohoto typu jsou pro řídicí práci důležité zejména z hlediska posuzování stavu a dynamiky řízených procesů. Jejich hlavní předností je systematickosti a standardnosti. Umožňují srovnání a jejich forma je zpravidla výhodná pro hlubší následné analýzy. Určité pravidelné informace má k dispozici každý řídicí subjekt. Tyto informace jsou zpravidla vyjadřovány v podobě různých ukazatelů vývoje, stavu, efektu ap., nebo mohou k formulaci takových ukazatelů sloužit. Právě tyto ukazatele jsou důležitým nástrojem řízení, stanovují se jimi určité normy a cíle, k nimž má směřovat činnost řízených objektů, vývoj procesů ap. Jejich vypovídací hodnota musí být proto neustále v popředí zájmu jak řídicích subjektů, tak i příslušné společenské vědy. V případě, že stanovené ukazatele ne dosti objektivně odrážejí řízený proces či jeho okolí a podmínky jeho fungování, že nepůsobí jako nástroj jeho optimální regulace, či dokonce tento proces deformují, je nezbytná jejich korektura či formulování ukazatelů nových. Tyto okolnosti je nezbytné odhalit včas, s předstihem, aby nebyl řízený proces poškozen.

Problematika fungování ukazatelů je dostatečně známá (zejména v oblasti ekonomiky), nepokládám proto za potřebné se jí dále podrobně zabývat. Možnosti sociologických výzkumů v procesu posuzování vypovídacích schopností a formulování nových ukazatelů nejsou dosud využívány.⁽²⁾ Sociologické výzkumy by měly směřovat k posuzování stávajících ukazatelů, nebo by měly ústit v návrh na ukazatele nové. To vyžaduje však změnu koncepce většiny výzkumů ve smyslu většího propojení řešení výzkumného úkolu s řídicí praxí, a především využití rutinních informací ve vlastním výzkumu. Domnívám se, že v tomto směru je třeba formulovat cíle zejména aplikovaných výzkumů. To znamená, že se výzkumy musí více zaměřit na funkční stránku sociálních procesů a překonat stále převažující statisticko-strukturní přístupy (aniž tím podceňují význam těchto postupů). Tato orientace je náročná, představuje však podle mého soudu řešení nejjasností týkajících se možnosti sociologického výzkumu a jeho vstupu do řídicího rozhodování. Posiluje hlavně metodickou funkci sociologického výzkumu v řízení společenských procesů. Dosud převažuje takové zaměření sociologických výzkumů, jež má za cíl popsat stav a různé souvislosti jevu (výzkumného problému). Tento popis pak v různé podobě dále zpracovaný vstupuje do řídicích procesů jen jako v podstatě dodatková informace. Má jisté přednosti, současně však má nevýhody, z nichž hlavní je právě v neorganickém spojení s řídicím a řízeným procesem. Tím je značně omezeno používání poznatků sociologických výzkumů. Uvedená orientace sociologických výzkumů na funkční stránku sociálních procesů předpokládá zřejmě

(2) Problematikou ukazatelů se podrobně zabývá práce M. Illnera a M. Foreta [1980].

i větší důraz na kauzální typ výzkumů a na jejich komplexnější pojetí. Tím bude možné překonat i omezení ve využívání sociologie v řízení, jež plynou z nedocení tohoto zdroje poznání ze strany řídicích pracovníků.

Jde zjevně o celý komplex problémů. V této úvaze jsem chtěl především upozornit na význam neustálého prohlubování vztahu mezi sociologickým výzkumem a obecnou sociologickou teorií a na nezbytnost řešení tohoto úkolu v neustálém spojení s praxí, zejména s řídicími procesy.

Literatura

- Illner, M. — Foret, M.: *Sociální ukazatele*. Praha, Svoboda 1980.
Jadov, V. A.: *Sociologický výzkum*. Bratislava, Pravda 1977.
Malý encyklopedický slovník. Praha, Academia 1972.
Rutkevič, M. N.: *Dialektika i sociologija*. Moskva, Mysl' 1980.
Rychtařík, K.: *K aktuálním úkolům československé sociologie*. Sociologický časopis 1980, č. 4.
Urbánek, E.: *Empirismus v československé sociologii a jeho důsledky*. Sociologický časopis 1971, č. 1.
Zich, F.: *Sociologický výzkum*. Praha, Svoboda 1976.

Резюме

Ф. Зих: К проблематике взаимоотношения марксистской социологии и общественной практики

Статья посвящена проблематике взаимоотношения социологического познания и общественной практики. Автор констатирует, что развитие марксистской социологии в ЧССР принесло большое число интересных импульсов и конкретной информации, применимых в общественном управлении. Но в тоже время до сих пор имеются значительные резервы в области углубления качества социологического познания и его практического использования.

Предпосылки их использования заключаются, по мнению автора, в решении некоторых методологических проблем взаимоотношения общей теории общественного развития и теоретической концепции конкретных социологических исследований, а затем, в выяснении форм входа социологических данных в управленческую работу.

Весьма важным является, в частности, решение вопроса взаимоотношения общей социологической теории общественного развития и теоретической формулировки исследовательских проблем. «Теория» исследовательской проблемы должна в содержательном и методологическом отношении корреспондировать общей теории. Автор приводит требования, соблюдение которых делает возможной такую корреспонденцию.

Второй проблемой, снижающей значение социологического познания для практики, является форма вступления данной информации в управление. По мнению автора, социологическая информация из эмпирических исследований не может, как правило, вступать прямо в процесс управления. Она должна трансформироваться посредством общих социологических теорий в определенные концепции процесса управления, включающие также подходы других общественных наук. Конкретные способы вступления социологической информации в управление зависят от плоскостей всеобщности управления общественными процессами. В более общих плоскостях социология играет важную роль, в частности, при формулировке показателей рутинных и стандартных источников информации.

Во всех этих областях необходимо далее разрабатывать методологию социологического познания общества как предпосылку более тесной связи социологии с общественной практикой.

Summary

Zich F.: Problems of Marxist Sociology and Social Practice Relation

In the present paper, problems of the relation between sociological knowledge and social practice are subjected to discussion. It is maintained that the development of Marxist sociology, which has been under way in Czechoslovakia until now, has supplied a number of interesting impulses and concrete information applicable in social management. Nevertheless, considerable reserves continue to exist in the area of enhancing the quality of sociological knowledge and its practical application.

In the author's opinion, the preconditions for their utilization are based on the solution of some methodological problems of the relation between the general social-development theory and the theoretical conception of concrete sociological research; and further, on the elucidation of the forms of introducing sociological knowledge into managerial work.

Special importance is attributed particularly to the solution of the relation between the general sociological theory of social development and the theoretical formulation of research problems. The „theory“ of the research problem must necessarily correspond to the general theory both in content and methodologically. This correspondence is made possible by respecting the relevant requirements simultaneously referred to.

The second problem debasing the significance of sociological knowledge for practice lies in the form of introducing this type of information into management. The view is held that, for the most part, sociological information ensuing from empirical research cannot directly enter managerial decision-making. With the aid of general sociological theories, it must be transformed into certain conceptions of process management, involving the approaches of the other social sciences as well. On more general levels, sociology plays an important part mainly in formulating the indicators of routine and standard sources of information.

In all these areas the necessity arises to elaborate in greater detail the methodology of the sociological cognition of society as a precondition of a narrower interconnection of sociology and social practice.